

KAZALO VSEBINE

1	DELO ČLANOV ZGODOVINSKEGA KROŽKA	2
1.1	CILJ NALOGE	2
1.2	HIPOTEZA	2
1.3	ČLANI ZGODOVINSKEGA KOŽKA	2
2	PRVA SVETOVNA VOJNA (1914 - 1918)	3
2.1	SLOVENCİ V PRVI SVETOVNI VOJNI	3
3	PRVA SVETOVNA VOJNA NA PLANINI PRI SEVNICI	4
3.1	ZBIRKA JANEZA PAVLIČA – PRVA SVETOVNA VOJNA.....	10
3.2	POLOŽAJ PLANINČANOV MED VOJNO	19
3.3	TRI RAZREDNA ŠOLA LJUDSKE ŠOLE NA PLANINI	25
3.4	ŠOLSKA MLADINA MED PRVO SVETOVNO VOJNO	28
3.5	ZDRAVSTVENO STANJE ŠOLARJEV MED VOJNO	32
4	ZAKLJUČEK.....	33
5	VIRI IN LITERATURA.....	34

1 DELO ČLANOV ZGODOVINSKEGA KROŽKA

Na ustanovnem sestanku je mentorica podrobno predstavila letošnjo temo in delo zgodovinskega krožka, ki bo raziskoval prvo svetovno vojno na našem območju.

Letos sva se naloge lotili samo dve učenki sedmega razreda, a ker nama obdobje prve svetovne vojne ni bilo poznano, sva rabili ogromno pomoči mentorice.

Najprej sva skušali skupaj z mentorico preko ustnih virov ugotoviti, kdo nam bi lahko dal informacije o tem že precej odmaknjenem dogajanju, pregledale smo tudi šolske kronike in Kroniko Planine avtorice Anike Wambrechtsamer, da smo našle podatke o želenem obdobju prve svetovne vojne.

Povezale smo se tudi Zgodovinskim arhivom Celje, v katerem nam je dr. Bojan Himmelrich poiskal dokumente, ki so bili povezani s prvo svetovno vojno.

Na pomoč nam je priskočil tudi Janez Pavlič, ki ima kot strasten zbiralec svojo muzejsko zbirko iz prve svetovne vojne.

1.1 CILJ NALOGE

- Ugotoviti, kako je prva svetovna vojna zaznamovala naše področje.
- Kako je potekalo življenje in izobraževanje mladine v času prve svetovne vojne.
- Kakšno je bilo življenje v zaledju.

1.2 HIPOTEZA

- Že tako težko življenje kmečkega prebivalstva se je med vojno močno poslabšalo.
- Mladina je več ko običajno pomagala pri kmečkih opravilih.

1.3 ČLANI ZGODOVINSKEGA KOŽKA

- Hana Lapornik, 7. razred
- Valentina Šmid, 7. razred

2 PRVA SVETOVNA VOJNA (1914 - 1918)

Takšne vojne ljudje do tedaj še niso poznali. Začela se je na Balkanu, kmalu se je razširila na Evropo, Azijo in Afriko, zajela je četrtno človeštva.

Vojaški spopadi so zajeli približno štiri milijone kvadratnih kilometrov kopenskih prostranstev in skoraj vsa morja. Ko se je poleti 1914 vojna začela, so napovedali, da jo bo do božiča istega leta že konec. Razvlekla se je na štiri leta. Najnovejši izsledki znanosti in tehnike so k tej moriji izdatno pripomogli. Letalo ni bilo več samo leteči stroj, marveč stroj za ubijanje. Ena sama strojnica je v eni uri lahko izstrelila deset tisoč nabojev. Plin je moril vsepovsod, tudi tam, kamor krogle niso mogle.

Vojna, ki se začela z bliščem in s hrupnimi koračnicami, se je končala v blatu kilometre dolgih strelskih jarkov. Navdušenje in srboritost je kmalu zamenjalo razočaranje in občutek nemoči.

Vojna je prinesla hudo pomanjkanje in lakoto, zanetila socialne nemire in revolucijo v Rusiji. Terjala je veliko žrtev - neprimerno več kot katerakoli vojna poprej.¹

2.1 SLOVENCİ V PRVI SVETOVNI VOJNI

Z izbruhom prve svetovne vojne so se Slovenci znašli v silno težkem položaju. Fantje in možje so bili poklicani k vojakom, da se ponovno - kot že tolikokrat poprej - borijo za svojega cesarja in za Habsburško monarhijo. Prva svetovna vojna je Slovenijo močno prizadela. Slovenci so se na strani Avstro-Ogrske več kot tri leta borili na soški fronti in drugih bojiščih.

Narodno politična stiska je bila med vojno najhujša spomladi leta 1915, ko se pojavi proti Avstriji na strani antante Italija. Za nagrado ji je antanta v londonskem sporazumu (aprila 1915) obljubila slovensko Primorsko, Istro in Dalmacijo. Slovencem je grozilo usodno nevarno razkosanje, če bi zmagala Antanta.

Slovincem in njihovemu političnemu vodstvu ni preostalo drugega, kot čakati na nadaljnji razvoj dogodkov. Zmage antante se niso mogli veseliti, stiska jih je še nekaj časa vezala na Avstrijo, zato so se na soški fronti hrabro borili proti Italiji z zavestjo, da branijo svojo zemljo, slovenski in hrvaški polki so bili na soški fronti najpogumnejši. Več kot dvakrat močnejša italijanska vojska te fronte v enajstih ofenzivah ni mogla prebiti. Toda soška fronta je bila prizorišče hudih bojev in je med slovenski vojaki terjala velik krvni davek.²

---

¹ Nešovič, Branimir. Zgodovina za 8. razred osnovne šole, Ljubljana, DZS, 1996

² Nešovič, Branimir. Zgodovina za 8. razred osnovne šole, Ljubljana, DZS, 1996

3 PRVA SVETOVNA VOJNA NA PLANINI PRI SEVNICI

Slika 1: Razglednica je bila poslana 5. 9. 1907, prikazuje Planino pri Sevnici, kjer se vidi središče kraja in ruševine gradu zgoraj, razglednica na povezavi http://cobiss.izum.si/mediacobiss/wcobib/0016739383_001.JPG (23.3.2014).

Dne 28. malega srpana 1914, ko je izbruhnila prva svetovna vojna, so odšli vsi vojaško potrjeni fantje in možje iz trga in okolice k svojim polkom. Eden izmed prvih je bil logar Ernest Kuttler, potem sinovi tržanov po imenu Adolf Žveglič, Albert Špan (Bohinc) in Alojz Rauter, Karol Špan. Gostilničar v Semišah je kot narednik pri topničarjih odšel v Galicijo. Jožef Kuhn, mladi gostilničar, je odrinil k jezdecem v Minko na Bavarskem. Župan Šešerko je z ostalimi starejšimi možmi in s fantom Albertom Rauterjem uredil nočno stražo na Planini. Tekom vojne so šli k vojakom še naslednji fantje in tržani: Franc Rauter, tedanji župan, in njegov drugi sin Jožef, pa Janez Japelj, Janez Gorišek, imenovan Lederčen Johan, Herman Mastnak, Anton in Franc Preskar, Franc Kolman z gornjega trga, starejši Franc Kolman, imenovan Kotoski, učitelj Emil Križman, sinova nadučitelja - Otmar in Franc Rauter, Franc Špan (Bohinc), Viljem Kukovič, njegov brat Srečko je služil kot kapetan, Ludvik Šešerko mlajši, pek Franc Sluga in Franc Kolman iz Šešerkove koče na Ribnici.³

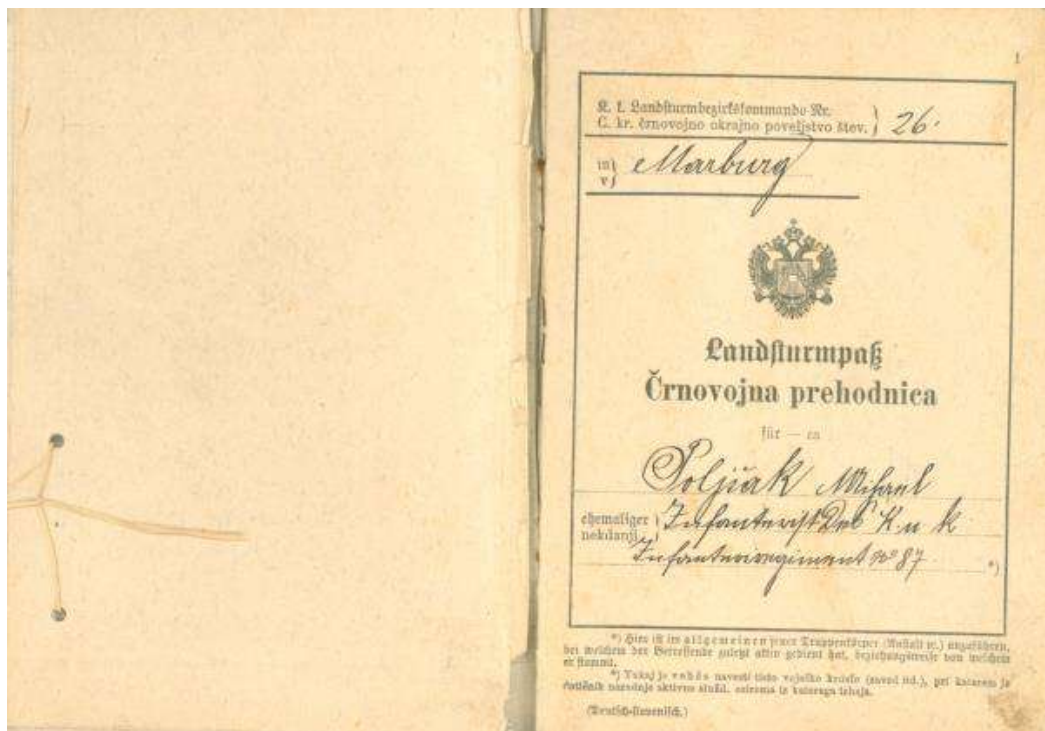

Slika 2: Ernest Kuttler v vojaški stanici na Podgori, slika iz Kronike planinskega gradu kronike, Ane Wambrechtsamer, Planina no društvo Planina, 1995.

³ Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.

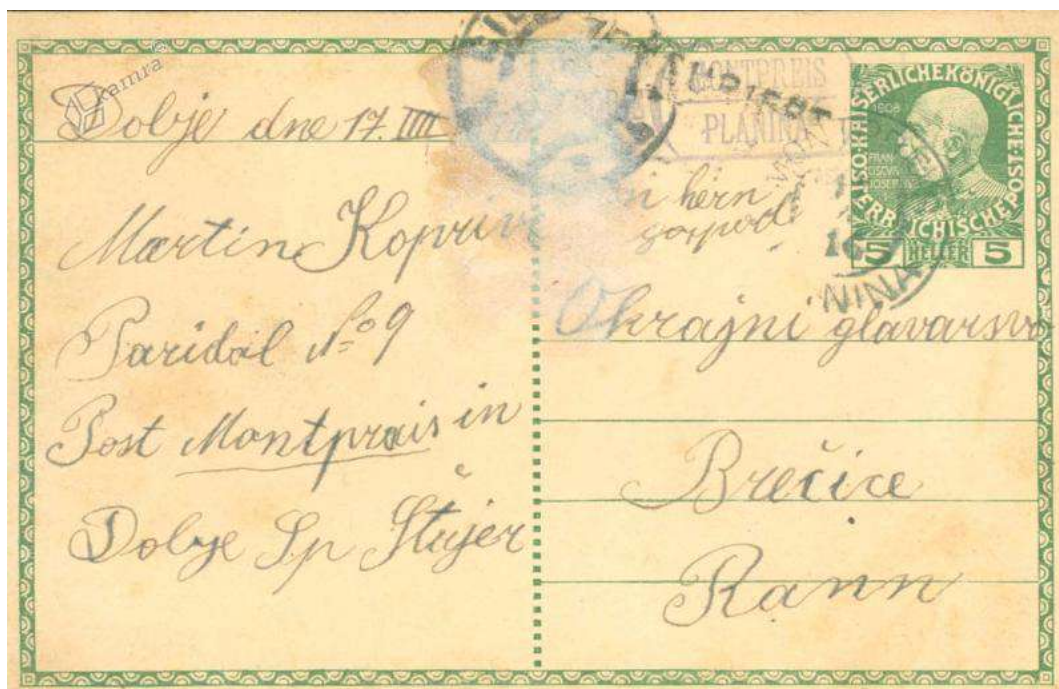

Slika 4: Knjižica, kjer je vpisana Poljšakova obveznost služiti kot črnovojnik, Zgodovinski arhiv Celje

Poleg redne vojske so bili del avstro-ogrske armade tudi t. i. črnovojniki, starejši, bolehní ali kako drugače manj primerni obvezniki – lahko bi jih poimenovali tudi rezervni vojaki – ki so služili v zaledju. Mihael Poljšak je bil, preden je bil premeščen v črno vojsko, pripadnik 87. (celjskega) pehotnega polka.⁵

Slika 5: Šestnajstletnik iz Paridola pri Dobjem na Kozjanskem je leta 1916 želel kot prostovoljec vstopiti v avstro-ogrsko vojsko, Zgodovinski arhiv Celje

⁵ <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=1528> (26.3.2015)

Z okorno roko je v okorni slovenščini napisal prošnjo na dopisnico, naslovljeno na okrajno glavarstvo v Brežicah, Zgodovinski arhiv Celje.

Takole je začel zapis v kroniki nadučitelj Rauter leta 1914:

»To šolsko leto se bode brškone vsled prevažnih in prepomembnih dogodkov, ne le za našo ožjo domovino, ampak tudi za vso Evropo, da morda za celi svet, kot eno najznamenitejših tekočega stoletja imenovati zamoglo. Med evropskimi velesilami se je vnel hud boj, ki preti predrugačiti vso Evrop. Naš blagi prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand žrtev zločina, ko je kot generalni nadzornik Avstro-Ogrske armade je prisostvoval velikim manevrom v Bosni. Dne 28. junija 1914 je prišel v Sarajevo, kjer je njega in njegovo visoko soprogo, po rodu Čehinjo, zadela smrtna krogla srbskih zarotnikov. Zaradi tega je Avstrija med drugim od Srbije zahtevala, da se ji morajo voditelji zarote izročiti v zasluženo kazen, da se mora Srbija odpovedati vsem nadaljnjim kljubovanju monarhiji ter se odpovedati vsem aspiracijam na jugoslovanske pokrajine Avstro-Ogrske. Nezadovoljiv odgovor Srbije na ta ultimatum je izvel žalostne posledice krvave vojne med obema prizadetima državama, čeprav so se nekatere evropske velesile trudile urediti zadevo na diplomatski način. Rusija je takoj prestopila na stran Srbije ter začela zbirati svoje čete ob avstrijski, pa tudi nemški meji. Zato nam je kot zaveznica pristopila Nemčija, ki je izjavila svojo solidarnost z A-O in obe sta napovedali vojno Rusiji, na kar sta Francija in Anglija zopet napovedali vojno obema zaveznicama. Tem nasprotnikom so se še pridružile Belgija, Črna gora in Japonska.

Tako se bije danes svetovna vojna med Avstrijo in Nemčijo na eni strani ter Rusijo, Francijo, Anglijo, Belgijo, Srbijo, Črno goro in Japonsko na drugi strani.»⁶

Koncem kimavca so bili v Št. Vidu, pri sv. Križu in pri sv. Miklavžu in nazadnje tudi na Planini odvzeti zvonovi za vojne potrebe.

Velik zvon, ki ga je daroval g. Karol Gorišek; mali zvon, ki ga je nekdanj kupil Jožef Sluga, in stari zvon iz grajske kapele, izdelan v Celju 1738, so vojaki vrgli iz stolpa in jih odpeljali na vozu, ki so jih domačinke prej »okinčale«. Planinska dekleta so dala zadnje cvetlice tistega poletja milim domačim zvonovom na zadnjo pot.⁷

Samo srednji zvon, ki je bil tudi dar g. Karola Gorišeka, in s katerim so prej zvonili le pri požarih ali nevihtah, je ostal na stolpu in je osem let sam naznanjal vesele in bridke dogodke s svojim žalostnim glasom.

Proti koncu leta 1914 je umrl na Planini vojak Jožef Perčič, pomladi leta 1915 je padel v Galiciji Alojz Žvegljč iz hiše št. 25. Kmalu potem je padel Alojz Rauter iz hiše št. 6, ki je bil po smrti odlikovan.

Meseca velikega srpana 1915 je bil graščinski logar, oskrbnik Ernest Kuttler, na Podgorici pri Gorici od italijanske granate raztrgan.

Žalostno vest je prva izvedela Anika v Celju in jo tisti večer prinesla na Planino. Prihodnje jutro so zapeli zvonovi mrtvaško pesem za padlega Ernesta. Nekaj dni pozneje se je

⁶ Šolska kronika trivialne šole na Planini pri Sevnici

⁷ Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.

vršila v planinski cerkvi mrtvaška božja služba, ki so se je udeležili vsi Kuttlerjevi znanci in graščinski lovci.⁸

Francka Hvalc je iz svojega arhiva prispevala fotografije njenega starega očeta Mihaela Romiha, ki je živel na Selah 20 na Planini pri Sevnici, danes Visoče 20. Rojen je bil leta 1889, umrl je leta 1964. Boril se je na soški fronti v okolici Rombona, kjer je v eni noči popolnoma osivel.

Jožef Tovornik, svak Mihaela Romiha, je bil doma v Kladju, danes Loke 9, Planina pri Sevnici, rojen 1887. Komunicirala sta tudi s pisanjem na zadnjo stran fotografij, kar je vidno tudi na spodnjih fotografijah.

Slika 6: Iz arhiva Francke Hvalc, Jožef Tovornik na desni v strelskem jarku na soški fronti

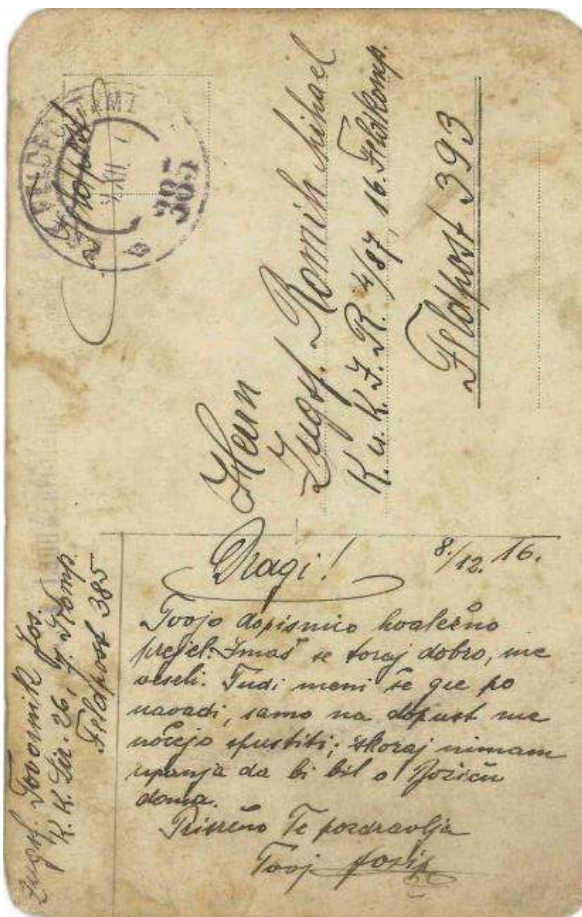
---

⁸ Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.

Slika 7: Iz arhiva Francke Hvalc, Mihael Romih na skupinski sliki kot Zugführer s svojimi vojaki

Slika 8: Iz arhiva Francke Hvalc - zadnja stran dopisnice, ki jo je poslal Jožef Tovornik svaku Mihaelu Romihu, kjer pravi, da nima upanja, da bo do božiča doma.

Slika 9: Iz arhiva Francke Hvalc - desno zgoraj Jožef Tovornik

3.1 ZBIRKA JANEZA PAVLIČA – PRVA SVETOVNA VOJNA

Slikovni material je prispeval Janez Pavlič, ki že dolgo časa ljubiteljsko zbira gradivo, ki je vezano na prvo svetovno vojno in ima doma pravo muzejsko zbirko.

Njegova zbirka nam je omogočila, da sva si lažje predstavljali dogajanje in dobili vsaj osnovno predstavo o dogajanju, saj še nimava znanja iz tega zgodovinskega obdobja, ker obiskujeva šele sedmi razred.

Slika 10: Iz zbirke Janeza Pavliča - patriotska skodelica, pipa in trije prstani

Slika11: Iz zbirke Janeza Pavliča - priponka s soške fronte, identifikacijska značka vojaka in kokarda za kapo

Slika 11: Iz zbirke Janeza Pavliča – avstro-ogrski odlikovanja, zgornji trije so višjega ranga

Slika 12: Iz zbirke Janeza Pavliča - vojaška čutara, nabojnica za strelivo in možnar, narejen med vojno

Slika 13: Iz zbirke Janeza Pavliča - daljnogled in dva kompasa iz obdobja prve vojne

Slika 14: Iz zbirke Janeza Pavliča - desno avstroogrski podčastniški bajonet, levo bajonet navadnega vojaka

Slika 15: Iz zbirke Janeza Pavliča - dopisnica

Slika 16: Iz zbirke Janeza Pavliča - kolaž fotografij vojakov znamenitega 87. pešpolka (Celjski polk)

87. pešpolk je bil v rovih na položajih ob Soči. V polku je bilo približno 95 % slovenskih vojakov .

Slika 17: Iz zbirke Janeza Pavliča - fotografije vojakov znamenitega 87. pešpolka (Celjski polk)

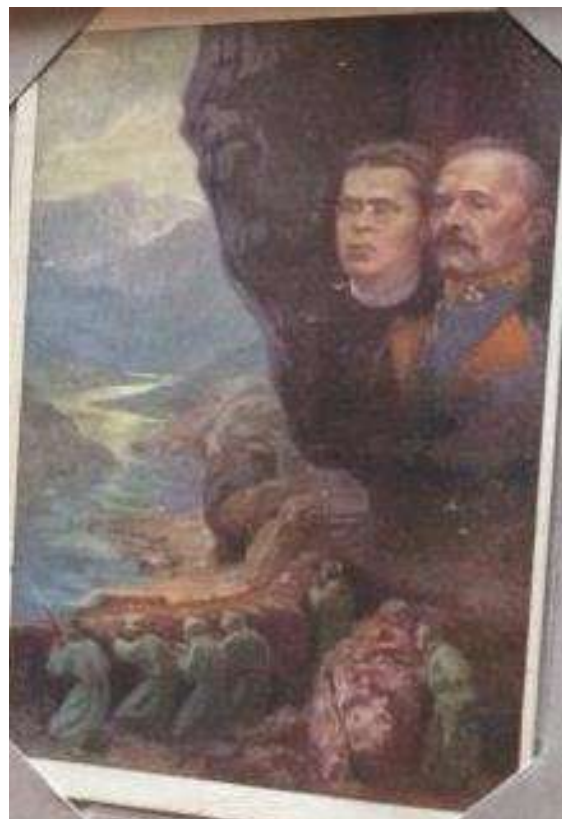

Slika 18: Iz zbirke Janeza Pavliča - album vojnopješnih dopisnic in razglednica

Slika 19: Iz zbirke Janeza Pavliča - razglednica z verzii pesmi Na sveti večer

Slika 20: Iz zbirke Janeza Pavliča - general Svetozar Borojevič in pesnik Simon Gregorčič

Slika 22: Iz zbirke Janeza Pavliča - Avstro-Ogrska dopisnica

Slika 23: Iz zbirke Janeza Pavliča - razglednici z verzi domoljuba Simona Gregorčiča in njegovim likom

Album vsebuje zbirko dopisnic in razglednic iz obdobja prve svetovne vojne. Razglednice in dopisnice so bile poslano z različnih bojišč prve svetovne vojne, še več jih je bilo poslanih na bojišča, s katerimi so se domači javljali svojim dragim, zato tudi ni veliko ohranjenih, saj so ostale nekje tam daleč na bojiščih. Veliko razglednic vsebuje Gregorčičeve verze in njegov lik.

Razglednice so bile eno od najbolj množičnih komunikacijskih sredstev med vojaki na obeh straneh. Omogočale so enega najbolj splošnih stikov med vojaki in njihovimi družinami, razvilo pa se je tudi dopisovanje med vojaki samimi, razporejenimi na različnih bojiščih. Glavno bistvo slovenskih vojnih razglednic iz prve svetovne vojne je v željah po miru, vrnitvi vojakov z bojišč in v žalosti zaradi slovenske zemlje, po kateri sega tujec.

Razglednice z motivi prve svetovne vojne predstavljajo pomemben del zbirke starih razglednic. Večina razglednic v zbirki je izšla v letih 1915 in 1916, nekaj jih je iz serije razglednic z naslovom Vojska v slikah. Veliko je tudi fotografij, ki so jih poslikali vojaki in častniki za svoj spomin in so jih kot razglednice pošiljali svojim prijateljem in domačim.

Slovenske vojne razglednice, opremljene z deli slovenskih umetnikov - Maksima Gasparija, Antona Koželja, Hinka Smrekarja, Vinka Hodnika in Ivana Vavpotiča so se pojavile, še preden je v prvo svetovno vojno vstopila Italija, čeprav v manjšem obsegu. Po vstopu Italije v vojno in po odprtju soške fronte sta z motivov, ki so bili tiskani na seriji razglednic pod imenom Vojska v slikah, vidna ogroženost in strah, da bodo Italijani zasedli slovensko ozemlje.⁹

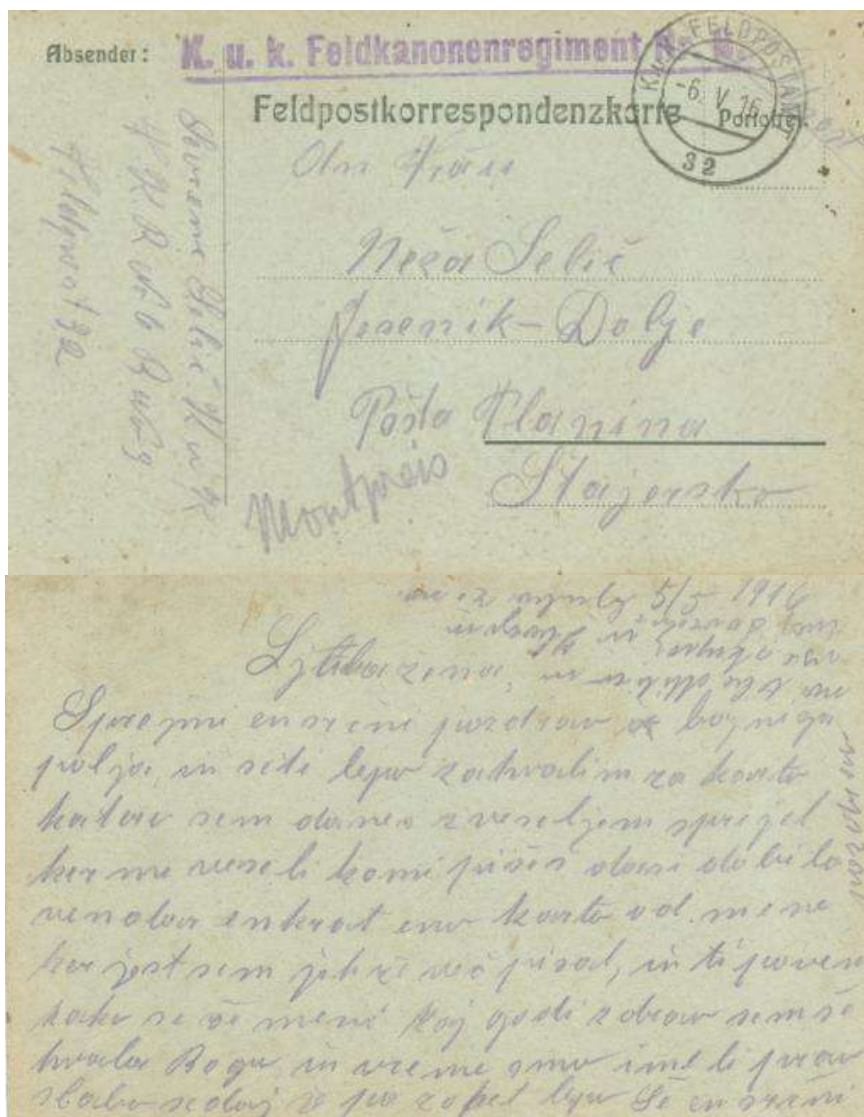
Nadučitelj Rauter je v kroniki leta 1915 zapisal:

*»Upanje, da se bode ta grozna vojna tekom poletja 1915 končala, se žalibog ni uresničilo, nasprotno - hujše nego prej drvi bojna furija čez tla kulturnih delov, zahtevajoč na milijone krvavih žrtev. Našim preobilnim nasprotnikom se je končno pridružila še naša dosedanja zaveznica Italija, ki hoče - kakor pravi - odrešiti svoje zatirance, brate v južnih Tirolih, v Primorju in Dalmaciji. To dejanje obsoja ves kulturni svet, ker je baje naš presvitli cesar bil pripravljen odstopiti prostovoljno Italiji južno Tirolsko. Toda pohlepnost Lahov zahteva ves krasni Jadran in z njim seveda velik del slovenskih pokrajin. Avstrija je naglo utrdila meje ogroženega ozemlja in postavila tja nove, večinoma jugoslovanske vojake pod poveljstvom Borojeviča, ki junaško odbijajo vsak naval na svojo ljubljeno domovino«.*¹⁰

⁹ <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2667>

¹⁰ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

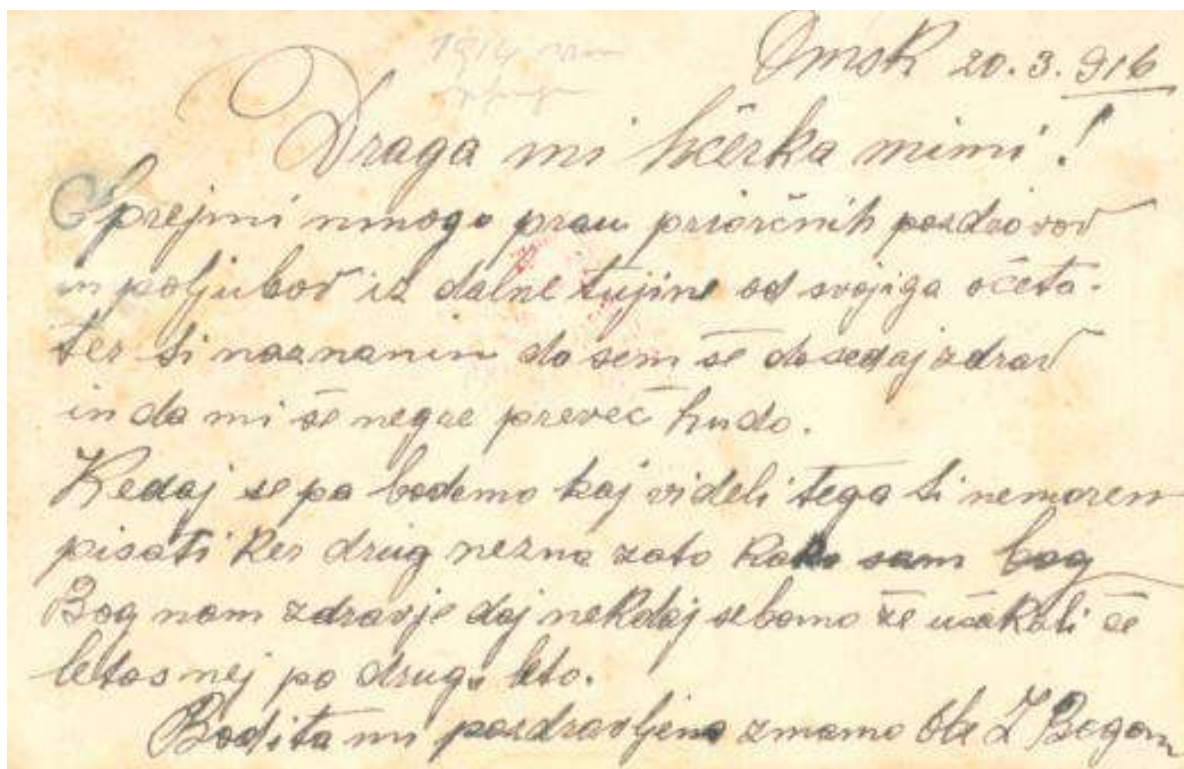

Slika 24: Dopisnica, ki jo je prejela Neža Selič iz Dobja pri Planini, ZAC

Neži Selič piše njen mož s fronte, da ji je že večkrat pisal, da je še hvala bogu zdrav in da je bilo vreme zelo slabo. Glede na to, da žena ni prejela moževih pisem, lahko sklepamo, da se je pošta izgubila ali pa zaradi cenzure ni prišla na njen naslov.

Med vojno se je izvajala stroga cenzura, da bi se prikrilo dejansko stanje na fronti in v zaledju, s čimer so preprečevali protivojno razpoloženje.

1914 nam
Droga mi hčerka mimi!
Sprejmi mnogo pravih prioritetov
in poživitev iz dalnje tujine od svojega očeta.
Tudi si maananim do sem se do sedaj odraščam
in da mi se neque prevec trudo.
Kedaj se pa bode mo kaj videli tega si ne morem
pisati ker drug nemo zato kako samo bog
Bog nam odraščajo dej nekoliko se bomo se uakali se
leho me j po drugo kto.
Bodita mi posredovana s mamom bla L. Begon

Slika 25: Dopisnica, poslana leta 1916 hčerki, Zgodovinski arhiv Celje

3.2 POLOŽAJ PLANINČANOV MED VOJNO

Socialne razmere države so se po tej grozni vojni zelo spremenile, deloma na slabše, deloma na boljše. Prej že neznosni strankarski boji so potihnil.

Vpoklic pod vojno orožje vseh za to sposobnih moških od 19. do 50. leta je privedlo do velikega pomanjkanja delovnih moči, kar je neugodno vplivalo na kmetijstvo in obrt.

Mnogim rodbinam, v katerih so morali moški oditi v vojno službo, je pretila zaradi tega beda in država jim bo morala priskočiti z gmotno podporo, kar bo že tako ogromne vojne stroške pomnožilo.

Do takrat je država to, brez tuje pomoči, zmogla, torej so se vojni stroški 15 mesecev plačevali brez tujega posojila - vse le z domačim denarjem, ki se je nabral pri dveh vojnih posojilih.

Zapovedano je bilo varčno ravnanje z različnimi pridelki, kajti ves dovoz živil iz inozemstva je bil preprečen, zato je država zaplenila skoraj vse kmetijske pridelke ter predpisala porabo teh po določenih merah.

Krmljenje zrnja živalim je bilo prepovedano. Klanje mlade živine je bilo dovoljeno samo v izrednih slučajih, z dovoljenjem politične oblasti. Ljudje so bili ogorčeni, a so se naučili shajati tudi s tem, da so kaj privarčevali za prihodnja leta v primeru slabe letine.

»Tako postopanje države je s početka prosto ljudstvo zbegalo, toda s časom se je pomirilo, ker je spoznalo, da se da pri tem popolnoma dobro shajati ter da se le s takim modrim postopanjem zmore le za prihodnja leta z mogoče slabo letino odvrniti lakoto.«¹¹

Za družine, katerih eksistenca je bila zaradi odhoda moškega ogrožena, je uvedla država izdatno podporo, ki se je izplačevala enkrat mesečno.

Cene so se v spremenjenih razmerah različnim živilom in drugim vsakdanjim potrebščinam najmanj podvojile.

Država je zato, da bi preprečila prekupčevanje, določila maksimalne cene za skoraj vsa živila in tudi živino. Vsako navijanje cen, ki je prišlo oblastem v znanje, se je kaznovalo.

Da bi se zagotovilo primerno obdelovanje rodne zemlje, so ustanovili po ukazu države žetvene komisije v vsaki občini. Naloga žetvene komisije je bila, da opravi vsa dela na polju, ki jih posestnik ni mogel izvršiti sam, na svoje oz. stroške občine, da bi se ne izgubil noben pridelek za javnost.

Zaradi pomanjkanja delovnih moči in vprežne živine bi se tedaj gotovo marsikatero rodno polje opustošilo.

V te namene, in da bi se nadomestilo pomanjkanje delovnih moči, je oddajala država občinam vojne ujetnike ter plačevala še za vsakega ujetnika po 1.40 krone na dan.

Tudi tukajšnja občina je imela od junija do konca oktobra 1915 dvanajst ruskih ujetnikov, ki so pri različnih posestnikih opravljali potrebna dela.

V letu 1915 in 1916 še po zapisu nadučitelja Rauterja avstrijski narodi z upanjem zrejo v bodočnost, v upanju, da jim podeli milostljivi Bog zmago in ljubljene mir.

To prepričanje je navdajalo tudi prebivalce v zaledju ter jim dajalo pogum prenašati vse neprijetnosti, ki jim jih je ta vojna nalagala. To so imenovali skupno »aprovizacijo« (organizirano preskrbovanje z življenjskimi potrebščinami).

---

¹¹ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

Prepričanje nasprotnikov, da jih bo uklonila lakota, če že ne sovražnikov meč, se ni smela uresničiti.

Resnica je bila, da niso imeli v obilici ne potrebnega žita ne klavne živine, kar so prej uvažali iz sosednje Rusije, Romunije in deloma iz Amerike.

»Z voljo in modrim varčevanjem se bo dalo shajati tudi s tem, kar imamo,« tako je zapisal nadučitelj.

Vlada je želela s strogim odredbami doseči povišan pridelek raznih živil ter primerno porazdelitev hrane na razne sloje prebivalstva. Za vsakega posameznega človeka je določila mero raznih živil; delavci, ki so opravljali težka dela, so dobivali nekaj več. Tako je bilo odmerjeno za odraslega po 2,80 kg moka oz. 3,92 kg kruha za dva tedna, 1 kg sladkorja za 4 tedne, eno četrtno prežgane kave za osem tednov in pol kilograma maščobe in olja za 4 tedne. Te reči je lahko dobival posameznik, kolikor jih ni pridelal sam oziroma jih ni imel že v zalogi, le po določenih nakaznicah, to so bile karte za moko oz. kruh, sladkor, kavo in mast. Kdor je imel teh živil v preobilici, jih je moral oddati državi po določeni ceni. Tudi za meso in nekatere vsakdanje potrebščine je nameravala država vpeljati nakaznice. Klanje domače živine so omejili na nujno potrebno mero, da bi se zagotovil obstanek živinoreje, zato je država vpeljala tri dneva brez mesa v tednu. To je bil ponedeljek, sreda in petek. Vsako prekoračenje se je kaznovalo z denarno kaznijo.

Pomanjkanje delovne sile se je še povečalo, saj je bila država zaradi vse večjega števila nasprotnikov primorana vpoklicati vse za vojno sposobne moške od 18. do 50. leta, če niso bili za javno službo oz. splošni interes v zaledju nujno potrebni, pod orožje. Cene so se raznim vsakdanjim potrebščinam tudi počevverile, država je za najvažnejše potrebščine določila najvišje cene in vsako »navijanje cen« se je strogo kaznovalo. Kljub temu so se še pojavljali primeri oderuštva.

Zaradi pomorske blokade nasprotnikov so se bali, da bodo pošle za nadaljevanje vojne nujno potrebne surovine, zlasti bombaž, volna, kavčuk, žlahtne kovine kot je baker, cink in nikelj. Država je najprej uvedla prostovoljno oddajo, v katero so vključili tudi šolsko mladino.

Potrebe vojske po kovinah so neprestano naraščale, zato je oblast najprej ukazala, nato pa uvedla prisilno oddajo vseh reči iz omenjenih kovin in drugih kovin, če jih ni bilo treba ohraniti zaradi umetniške vrednosti. Zbiranje kovin je vodil nadučitelj Franc Rauter. Tako so morali oddati državi razne kotle, kotličke, svečnike, likalnice, možnarje, žlice, krožnike, vrče, posodo iz cinka in druge različne reči iz niklja za določeno odkupno ceno. Pobrali so se tudi cerkveni zvonovi.

Tukajšnje prebivalstvo je pokazalo požrtvovalnost tudi v t. i. Tednu Rdečega križa, v času od 30. 4. do 7. 7. 1916.

Nasprotniki so upali, da bo Avstrija podlegla zaradi pomanjkanja hrane in denarja, a nadučitelj je menil, da to se ne bo zgodilo. Štiri vojna posojila v vrednosti 10 milijonov kron so to preprečila. Ljudstvo je bilo še vedno pripravljeno vztrajati do konca - do zmage, pod geslom: **»Vse za dom in za cesarja, za cesarja blagor - kri«¹².**

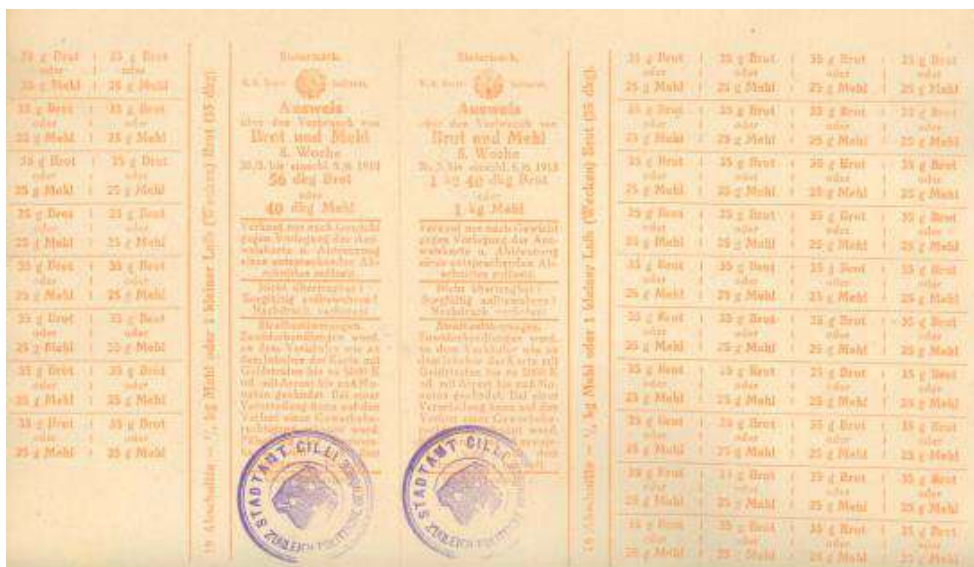
¹² Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

Leto 1917 je bilo izredno sušno, zato ni bilo poljskih pridelkov v obilici, torej je bilo potrebno še bolj varčevati, da so preživel. S trdno voljo je šlo.

Država je množino raznih živil za vsako osebo še skrčila. Nakaznice so se vpeljale tudi za vsakdanje potrebščine: milo, sveče, petrolej in obleko, da bi dosegli enakomerno porazdelitev. Varčevanje je bilo potrebno, saj je draginja naraščala, a kljub strogim odredbam glede najvišjih cen in navijanja cen se je skrivaj tudi na črno prodajalo. Cene so presegale cene iz mirnega časa za 10- do 20-krat.¹³

V tem letu se je zbiralo za peto vojno posojilo v skupni vrednosti 9 milijon kron. Nasprotnikom se je še vedno kazalo, da ljudstvo podpira z vso vnemo svojo državo

Primeri nakaznic za različne izdelke, ki nam jih je posredoval Zgodovinski arhiv Celje.

Slika 26: Nakaznica iz leta 1915 za osmi teden, ZAC

¹³ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

Slika 27: Izkaznico za Štajersko, za čas 9. 7 – 22. 7 1916, torej za štirinajst dni. Izkaz o porabi kruha in moke v malih krajih za 66. in 67. teden, ZAC.

Kazenska določba: zaradi nasprotnega ravnanja se kaznuje prodajalec in imetnik nakaznice z denarnimi globami do 5000K ali z zaporom do 6 mesecev. V slučaju obsodbe se lahko izreče izguba obrtne pravice. Ponarejanje izkaznic se kaznuje po kazenskem zakonu. Porabniki kart so morali ob dvigovanju kart prijaviti svoje zaloge.

Marca 1916 so bile uvedene nakaznice tudi za sladkor.

Slika 28: Karta za sladkor iz leta 1916 je bila izdana za obdobje enega meseca, za 1 kilogram sladkorja na osebo, ZAC

Slika 29: Nakaznica za kavno mešanico za obdobje dveh mesecev od decembra 1917 do januarja 1918, ki določa četrtno kavne mešanice za osebo in ni prenosljiva, ZAC

Izkazi oz. živilske nakaznice so bile med prvo svetovno vojno zapisane v nemškem oz. nekatere tudi v slovenskem jeziku. Bile so različnih barv. Osebe od starosti 3 – 24 let so dobile enako količino odrezkov (24 za mast), otroci mlajši od treh let pa polovico – 12 odrezkov.

3.3 TRI RAZREDNA ŠOLA LJUDSKE ŠOLE NA PLANINI

Šola na Planini pri Sevnici ima svoj začetek leta 1798 pri Sv. Vidu – današnji Šentvid (o tem je v graškem deželnem arhivu ohranjen dopis), kjer je bila kasneje odprta samostojna šola. Poučevali so duhovniki.

Ta zasebna šola je delovala, dokler ni bila na Planini pri Sevnici odprta javna trivialna šola leta 1871, ko je začel poučevati prvi laični učitelj Jožef Kovač. Pouk je bil v občinski hiši na Planini. Šolski okoliš je obsegal Planino, Sv. Vid, Zagorje, Prevorje, Dobje in Jurklošter. V začetku je šolo obiskovalo 60 otrok. Šolskega poslopja še ni bilo, zato se je poučevalo v starem rotovžu, ki je stal na mestu kasnejše planinske ljudske šole.

Leta 1822 so sezidali novo šolsko poslopje, ki je bilo uporabno skoraj do konca druge svetovne vojne.¹⁵

V ta namen je grad dal gradivo, cerkveni patronat v gornjem gradu je dal delavce in župljani so delali. Na ta način je bila šola še isto leto dozidana.

Leta 1824. je darovala šentvidska župnija za učiteljevo rabo šolsko njivo, ki se je pozneje spremenila v šolski vrt.

31. sušca 1893 je postal naslednik nadučitelja Zaplata, ki je odšel v samostan, Franc Rauter, sin planinskega tržana in gostilničarja Antona Rauterja, potomca stare planinske rodbine. Po upokojitvi leta 1924, ko se je preselil v lastno hišo pri lipi v spodnjem trgu, ga je nadomestil učitelj Emil Križman kot upravitelj planinske osnovne šole.¹⁶

Slika 31: Franc Rauter, nadučitelj na Planini pri Sevnici

Do leta 1901. je imela planinska ljudska šola samo dva razreda, od takrat naprej pa je postala tri razrednica, in sicer je bil pouk razdeljen takole:

1. razred, prvo šolsko leto: Leopoldina Rauter

¹⁵ 40 let Osnovne šole Planina pri Sevnici, jubilejni zbornik ob 40- obletnici izgradnje nove šole, Planina pri Sevnici, Osnovna šola Planina pri Sevnica, 2012

¹⁶ Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.

2. razred, drugo in tretje šolsko leto: Emil Križman

3. razred, četrto do osmo šolsko leto: Franc Rauter, nadučitelj

Leopoldino Rauter je v šolskem letu 1914/1915 zamenjala suplentka Zora Skalovnik.

Emil Križman je prišel na Planino leta 1901 iz Sevnice; kasneje se je poročil s hčerko Hedviko, tržana in gostilničarja Kukoviča iz hiše št. 23, in se nastanil v trgu.¹⁷

Slika 32: Spomenik rodbini Križman na planinskem pokopališču, fotografirala Hana Lapornik

Zapis nadučitelja v šolski kroniki: »Emil Križman, ki je na Planini poučeval 3. razred, je moral zaradi mobilizacije 26. julija 1914 oditi k vojakom. Odšel je v vojno službo v Gradec, k pešpolku, že 28. avgusta 1914 je bil iz vojne službe izpušen zaradi vojaško zdravniške preiskave.

V tem šolskem letu je bil Emil Križman ponovno 1. aprila v vojno službo poklican v Gradec, od koder se je že 14. aprila 1915 vrnil, ker je bil spoznan za nesposobnega za vojno.«¹⁸

Verouk je poučeval tukajšnji župnik Franc Gartner.

---

¹⁷ Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.

¹⁸ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

Slika 33: Slika iz Kronike Anike Wambrechtsammer. Na igralnem prostoru pred razvalinami planinskega gradu: 1 gospodična Adamusova, 2 gospod Šešerko, 3 gospod narednik Jurše, 4 uradnik Comelli, 5 logar Ernest Kuttler, 6 nadučitelj Franc Rauter.

Slika 34: Iz planinske kronike - planinsko učiteljstvo leta 1924: 1 nadučitelj Franc Rauter, 2 upravitelj Emil Križman, 3 Franc Gartner, prvi planinski župnik, 4 učiteljica Zora Skalovnik, 5 učiteljica Ela Jurše

3.4 ŠOLSKA MLADINA MED PRVO SVETOVNO VOJNO

Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis) v času prve svetovne vojne obsega tudi pomembnejše dogodke iz zgodovine najvišje vladarske rodovine, zato smo v tej kroniki našli ogromno podatkov o poteku vojne in življenju med vojno in predvsem šolske mladine. V tem času je kroniko pisal nadučitelj Franc Rauter

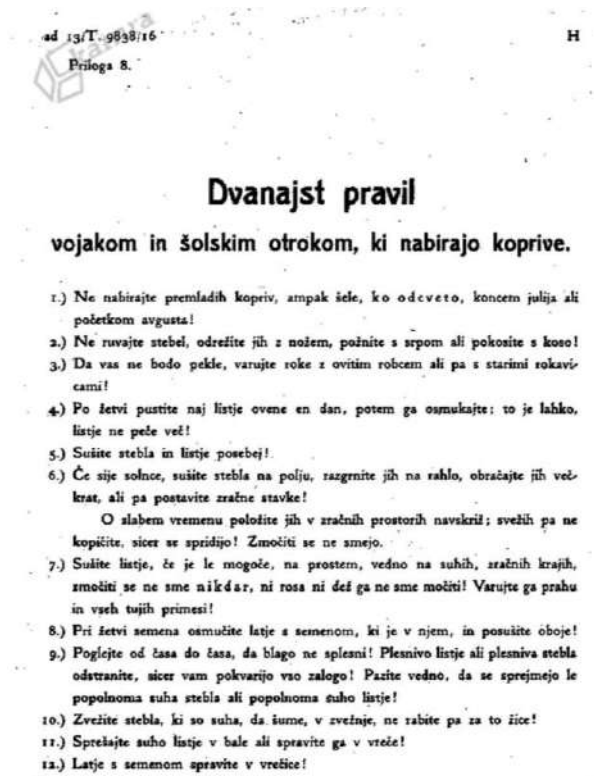
Učni jezik je bil slovenski, izjemoma v nemščini kot predmet, vendar pa so se navajali učenci višjega razreda pri pouku računanja in »realijah« k uporabi nemščine.

Vsako šolsko leto se je začelo in končalo s službo božjo.

Pouk je trajal v zimskem tečaju od 9. - 3. oz. 4. ure, z enournim odmorom.

Leta 1915 se je glede na odlok tudi v šolah vpeljal poletni čas v dobi od maja do konca septembra 1916, s tem je država nameravala doseči varčevanje z razsvetljavo.¹⁹

V tem letu je bil 24. 9. 1914 izdan odlok o nabiranju in spravljanju koprivnega listja vojakom v vojni za čaj.²⁰

Slika 35: Dvanajst pravil za nabiranje kopriv, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto, NME 3, vojaške zadeve, t.e.1

¹⁹ Kronika trivialne šole Planina pri Sevnici

²⁰ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

Med prvo svetovno vojno je oblast zelo spodbujala prebivalstvo, naj nabira koprive. Z nabranimi stebli in listjem te rastline, ki jih je industrija potrebovala za izdelavo vojaških uniform, so lahko ljudje tudi nekaj malega zaslužili: za sto kg stebel ali listja so dobili po šest kron.²¹

Nabrano in posušeno koprivno listje se je poslalo po tukajšnjem županskem okrožnemu glavarstvu v Brežice.

3.10. 1914 je bil izdan tudi odlok o pouku ženskih ročnih del v vojnem času in navodila k izdelovanju spodnjega oblačila za vojake v vojni.

Tukajšnji krajni šolski svet je dovolil v te namene 50 kron za volno, iz katere so deklice tukajšnje šole napletle 17 parov zapestnikov, 10 parov nogavice in 6 kosov ušesnikov, ki so jih poslale okrajnemu glavarstvu v Brežice.

Za vojno oskrbo so se med šolsko mladino na Planini zbirale sledeče zbirke:

- kopinjevo listje za čaj vojakov, nabralo se ga je okoli 100 kg,
- od 1.- 3. decembra se je za božična darila vojakom v vojni nabralo 21 kron,
- januarja so odposlali vojaško oskrbovalnemu uradu 17 parov zapestnikov, 10 parov nogavic, 6 ušesnikov, ki so jih učenke višjih razredov napletle v zimskem tečaju iz debele sive volne za vojake,
- 25. januarja 1915 se je odposlalo tudi 4,48 krone, ki se je nabrala med šolsko mladino za prodane patriotične razglednice.²²

Slika 36: Iz zgodovinske naloge 2010/2011 - Avstro-Ogrska krona, bankovec za 20 kron iz leta 1915 (<http://www.bolha.com/bankovci>)

Plačilno sredstvo v času prve svetovne vojne so bile krone, kar je tudi razvidno iz podatka o plačah učiteljev.

²¹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto, NME 3, vojaške zadeve, t.e.1

²² Šolska kronika trivialne šole Planina pri Sevnici (Montpreis)

Leta 1892 je goldinar prepustil mesto novi valuti – kroni. Avstro-Ogrska **krona. ki** je bila v rabi do razpada Avstro-Ogrske, to je do konca prve svetovne vojne. Krona se je delila na 100 **vinarjev** oz. **helerjev**.²³

Slika 37: Plakat, ki vabi k zbiranju kovine, Zgodovinski arhiv Celje

24. maja 2015 so učenci trivialne šole oddali 70 kg raznih kovinskih reči iz srebra, bakra in cinka.

Dne 26. junija 1915 se je poslalo 4, 44 krone, nabrano med mladino za sklad vdov in sirot cele oborožene sile.

V pričetku prihodnjega leta so spet nabirali kopinjevo in jagodno listje za čaj vojakom, izvedlo se je tudi zaukazano nabiranje volne, kavčuka v vojne namene.

²³ <http://www.rtvsllo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164> (30.4.2015)

Zapis Franca Rauterja v šolski kroniki: »Tako si prizadeva mlado in staro, bogato in revno, imenitno in preprosto ljudstvo podpirati po možnosti državo v tem resnem času ter so pripravljene žrtvovati vse za ljubo domovino.«²⁴

V letu 1916 je šolska mladina pod vodstvom svojih učiteljev zbirala prostovoljne stare reči iz bombaža, volne in kavčuka, pozneje tudi iz kovin.

72 kg nabranega bombaža in volne se je odposlalo 13. marca 1916 vojno oskrbovalnemu uradu na Dunaj, kovinskih reči pa se je nabralo 46,5 kg, ki so jih poslali vojaški upravi v Gradec

V Tednu Rdečega križa od 30. 4. do 7. 5. 1916 je šolska mladina pobirala prostovoljne prispevke v namene avstrijskega RK.

Nabrali so 377 kron 70 vin, ki si jih poslali 14. maja 1916 okrajnemu glavarstvu v Brežice.

Rauter navaja, da je bil obisk v zimskem času prav dober, po nastopu ugodnejšega letnega časa pa je postal obisk slabši, saj so morali otroci višjih razredov zaradi pomanjkanja delavnih moči doma pri delu pomagati.

V tem letu je za olajšavo šolskega obiska prosilo 37 učencev, 12 dečkov in 12 deklic je tako dobilo olajšavo za poletne tečaje.

Junija 1916 je tukajšnji okrajni šolski svet prosil visoki štajerski deželni svet za prilagoditev počitnic od 16. 6. do 17. 7. in od 16. 9. do 15. 10. 1916, ker so šolarji zaradi pomanjkanja delovne sile pomagali pri spravljajanju krme, žetvi zgodnjega žita; v drugem delu pa pri spravljajanju raznih poljskih pridelkov, pobiranju sadja, najbolj pa za celodnevno pašo živine. Prošnjo so odobrili.

Tudi v šolskem letu 1916/1917, ki je trajalo od 16. 10. do 20. julija, upornosti glede šolskega obiska med tukajšnjim prebivalstvom ni bilo, zato ni bila nobena stranka kaznovana,

V tem letu ni nobena stranka prosila za olajšavo.

»V začetku tega šolskega leta je zadela Avstrijo in njene narode hud udarec usode, dne 21. novembra 1916 je ob 9. uri zvečer umrl naš preblagi, ljubljeni cesar Franc Jožef I. v 87- letu svoje starosti. Avstrijska ljudstva so izgubila v pokojnem svojega najboljšega očeta in najplemenitejšega vladarja, ki je skrbel skoro sedemdeset let za njo z očetovsko ljubeznijo, čudovito modrostjo in neumorno delavnostjo. Njega je nasledil pranečak, nadvojvoda Karel Franc Jožef, ki je bil rojen 17. 8. 1887 kot sin nadvojvode Karla Ludovika, brata rajnega cesarja. K nastopu vlade prihitel je mladi cesar naravnost z bojišča, kjer je vodil bojne čete proti Italijanom in Rusom.

Preblagemu rajnemu, ki se je skoro celo svoje življenje trudil vzdrževati mir med evropskimi narodi in po pravici nosil ime »Mirovni cesar«, ki mu ni uspelo dočakati zaželenega konca te grozne vojne, ki z vedno hujšo silo tlači že četrto leto.

Na vseh bojiščih ni bilo pravega zmagovalca. Zgodil se je tudi najhujši udarec centralnim silam z vstopom Amerike v vrsto nasprotnikov.«

Tudi to šolsko leto so tukajšnji šolarji nabirali kopinjevo in jagodno listje za čaj vojakom. Zbirali so staro obleko in druge nerabne reči in bombaža in volne, da so iz jih napravili nove

---

²⁴ Franc Rauter Kronika tri razredne ljudske šole Planina

tkanine za vojaško obleko, ker je primanjkovalo teh surovin in se je tkala tkanina za oblačila tudi iz koprivnih vlaken in že celo iz papirja.

V razne namene so tukajšnji šolarji nabrali 176 kron in 42 vin.

Razpisano je bilo peto vojno posojilo v skupni vsoti 9 milijonov kron, h kateremu je tukajšnja mladina prispevala 8.000 kron in s tem pokazala, da podpira ljudstvo še vedno z vso vnemo državo v tem težkem času ter da ji hoče pomagati do zmage in trajnega miru.

V tem šolskem letu je bil pouk pozimi celodneven, pomladi in poleti pa večkrat poldneven, ker sta bila nadučitelj Franc Rauter in učitelj Emil Križman zaposlena kot občinska žetvena komisarja, prvi še tudi kot zaupni mož pri poskusnih tehtanjih poljskih pridelkov.

V tem letu se je v poletnem tečaju uvedel poletni čas, s čimer je država varčevala z razsvetljavo.

Tudi v tem letu je bil šolski obisk od decembra dober, potem pa zelo slab, saj so pomagali učenci doma pri delu. Pozimi so izostajali zaradi pomanjkanja oblačil in obutve.

Upornosti ni bilo, nihče ni bil kaznovan, nihče ni prosil za olajšavo.

V sklopu šole je verouk poučeval tukajšnji župnik Franc Gartner, zaradi izrednih razmer je letos izostala »skušnja« iz tega predmeta.

Tudi v tem letu je bil primanjkljaj v proračunu šole, ker je nastal deloma zaradi izdatkov za gradivo perila, ki so ga šolske deklice izdelale.

3.5 ZDRAVSTVENO STANJE ŠOLARJEV MED VOJNO

V šolskem letu 1914/1915 in v 1915/1916 je bilo zdravstveno stanje šolske mladine prav dobro, nalezljivih bolezni ni bilo. Šolarji so se cepile proti kozam pri uradnem zdravniku iz Brežic, gospodu dr. Jokitsu – dne 3. in 10. maja 1915.

Zdravstveno stanje šolske mladine je bilo v šolskem letu 1916/1917 slabo, saj je polovica šolarjev zbolela na »dobercih«, ena deklica pa je celo umrla zaradi davice.

V šolskem letu 1917/1918 je bilo zdravstveno stanje šolske mladine zelo slabo. Spomladi se je pojavila tudi škrlatinka, zaradi česar je bila šola od 24. marca do 4. maja zaprta. Zamujenih 24 šolskih dni se je nadomestilo deloma že ob pouka prostih četrkih, deloma v počitnicah, zaradi česar se je šolsko leto končalo šele 11. septembra 1918.

V poletnem času se je pojavila **griža**, posebno v zabukovski občini, kjer je mnogo ljudi zaradi te bolezni umrlo; pa tudi v Golobinjeku, Doropolju, Mangi in Praprotnem je ta nalezljiva bolezen razsajala in zahtevala več žrtev.

Šolarji se v tem letu niso cepili proti kozam zaradi neugodnih zdravstvenih razmer.²⁵

---

²⁵ Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)

4 ZAKLJUČEK

Prva svetovna vojna je grobo posegla v življenje prebivalcev Planine pri Sevnici in okolice, saj so bili moški mobilizirani in odšli so na fronte. Vojna se žal ni končala do božiča leta 1914, kakor se je napovedovalo, prinesla pa je še večje pomanjkanje med že tako revno kmečko prebivalstvo. Položaj se je slabšal iz leta v leto- primanjkovalo je delovne sile, vseh osnovnih življenjskih artiklov ter obleke in obutve. Država je celo omejila uporabo in uvedla karte oz. nakaznice. Ljudje so morali sodelovati v vojnih posojilih, ki jih je bilo kar osem.

Boji na fronti so se odražali tudi v zaledju - šolska mladina je sodelovala pri nabiranju kopriv, kopinj, kovin, denarja, oblačil, ki so jih dekleta izdelovala pri ročnih delih. Vojnim potrebam so prilagodili tudi šolski pouk, saj so morali zlasti starejši otroci pomagati pri domačem delu, učitelja pa sta sodelovala v žetveni komisiji. Obisk pouka se je v času, ko je bilo kmečkih opravil več, zelo poslabšal, pozimi pa je primanjkovalo oblek in obutve, tako da otroci niso prišli k pouku.

Od leta 1914 do 1917 je bilo čutiti veliko podporo avstrijski oblasti, v letu 1917 pa se je razpoloženje po Majniški deklaraciji zelo spremenilo. Ljudje so želeli konec vojne in več samostojnosti za naš narod.

5 VIRI IN LITERATURA

- Zgodovinski arhiv Celje, dr. Bojan Himmelreich
- Zgodovinski arhiv Celje, dr. Bojan Himmelreich
- Osebni arhiv Francke Hvalc, učiteljica OŠ Planina pri Sevnici
- Osebni arhiv Janeza Pavliča, ljubiteljski zbiralec, Proseniško
- Cobiss.si, <http://cobiss.izum.si/mediacobiss/wcobib/>
- Nešovič, Branimir: Zgodovina za 8. razred osnovne šole, Ljubljana, DZS, 1996
- Wambrechtsamer, Ana: Kronika planinskega gradu in trga Planina, Planina pri Sevnici, Prosvetno društvo Planina, 1995.
- 40 let Osnovne šole Planina pri Sevnici: jubilejni zbornik ob 40-letnici izgradnje nove šole, Planina pri Sevnici, Osnovna šola Planina pri Sevnici, 2012
- <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=1528> (26.3.2015)
- <http://www.rtv slo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164>
- Kronika tri razredne ljudske šole na Planini (Montpreis)